

V
VĚNOVÁNO TĚM,

KTEŘÍ KRÁČELI PŘED NÁMI

O příbytcích starých Slovanů

Slované osídlili vlídné, úrodné oblasti kolem řek, jež byly nezbytným zdrojem vody, ale také potravy. K postavení svých obydlí si vybírali nížinné oblasti, neboť zde bylo příjemné teplo a dobré podmínky pro pěstování rostlin. Staroslovanská vesnice nebyla nijak ohrazena, na zelené mýtině stálo šest až deset domů a žilo v ní společně několik rodin, což bylo asi 40–60 lidí.

Po vyhlédnutí vhodného místa k osídlení se muži ihned pustili do úpravy prostoru pro vesnici a do stavění nových obydlí pro sebe a své rodiny. Tato náročná práce trvala třem silným mužům 3–4 týdny. Rýči, lopatami a motykami vyhloubili do země čtvercovou jámu, nad niž postavili kostru střechy z rovných dubových kmenů, jež zbavili kůry. K práci jim sloužilo pouze velmi jednoduché nářadí z paroží nebo ze dřeva, potažené jen pláty železa, neboť tento kov nebyl běžně dostupný.

Na základ bočních stěn postačily kmeny z méně pevných listnatých stromů, možná z jilmů, habrů či jasanů, které byly vyplétány vrbovým či jasanovým proutím a omazány hlínou. Teprve později se stavěly stěny obydlí zcela z kmenů nebo desek. Střechu tvořily došky z rákosu nebo žitné slámy. Nejdůležitějším vybavením staroslovanské chýše byla teplem dýchající kamenná pec, v jejíž blízkosti se nacházelo místo na spaní. To bylo často pouze pokryto proutěnou rohoží, vystláno větvičkami, senem či rákosem a pokryto kožešinami.

1. Jak vypadalo pracovní nářadí starých Slovanů?
 - a) ze dřeva a částečně ze železa, z paroží
 - b) celé ze železa
 - c) jen ze dřeva
2. Vyberte materiál, ze kterého si lidé stavěli chýše: pálené cihly/kmeny listnatých stromů/proutí/sklo/hlína/kamení/sláma/rákosí
3. První chýše prastarých Slovanů byly částečně zapuštěny do země. Zkuste vybrat, jak se původně příbytkům říkalo:
 - a) zemnice či polozemnice
 - b) rákosky či žitnáky
 - c) hliněnky či proutníci
4. Co myslíte, do jaké nadmořské výšky bylo osídleno území současné České republiky?
 - a) do 300 m n. m.
 - b) do 600 m n. m.
 - c) do 900 m n. m.

Hliněný hrnec

O jídle starých Slovanů

Obilnice

K nejoblíbenějšímu druhu potravy starých Slovanů patřilo proso, jehož vyloupaná žlutá zrna, neboli jáhly, se dobře skladovala a uchovávala. Z výživných jáhel ženy vařily kaši, která dobře zasytila věčně hladové žaludky dětí a mužů. Tu jedli buď slanou, nebo slazenou medem divokých včel či lesními plody. Na podzim Slované osévali svá políčka pšenicí, a pokud bylo v zimě a na jaře příznivé počasí, v létě dalšího roku sklízeli dobrou úrodu obilí.

Lidé pěstovali také žito a ječmen, různé druhy zeleniny, konopí, koření a luštěniny, nejčastěji hrách a čočku. Ze zrn obilí se na kamenných mlýncích ručně mlela hrubá mouka. Z ní se pak pekl chutný chléb a pšeničné placky nebo se rozdrčená zrna obilnin přidávala do jáhelné kaše.

Políčka nebyla ke starým Slovanům příliš laskavá. Přestože od rána do večera dřeli, kypřením a okopáváním jednoduchými nástroji půdě pomáhali, přesto sklidili asi jen dvojnásobek zasetého semena.

Lidé žili neustále na pokraji hladu a pečlivě se starali o každou hrst vypěstované obilniny či luštěniny. Starostlivě je uchovávali v zemi, ve velkých jámách hruškovitého tvaru, jimž se říkalo obilnice. Aby uskladněné potraviny nezničila vlhkost hlíny, vypálili stěny jámy ohněm a dno obilnice vyložili slámou. Před hladovými zvířaty a nevlídným počasím se obilnice přikrývala dřevěným poklopem, zajistila těžkým kamenem nebo se nad ni postavila ochranná stříška.

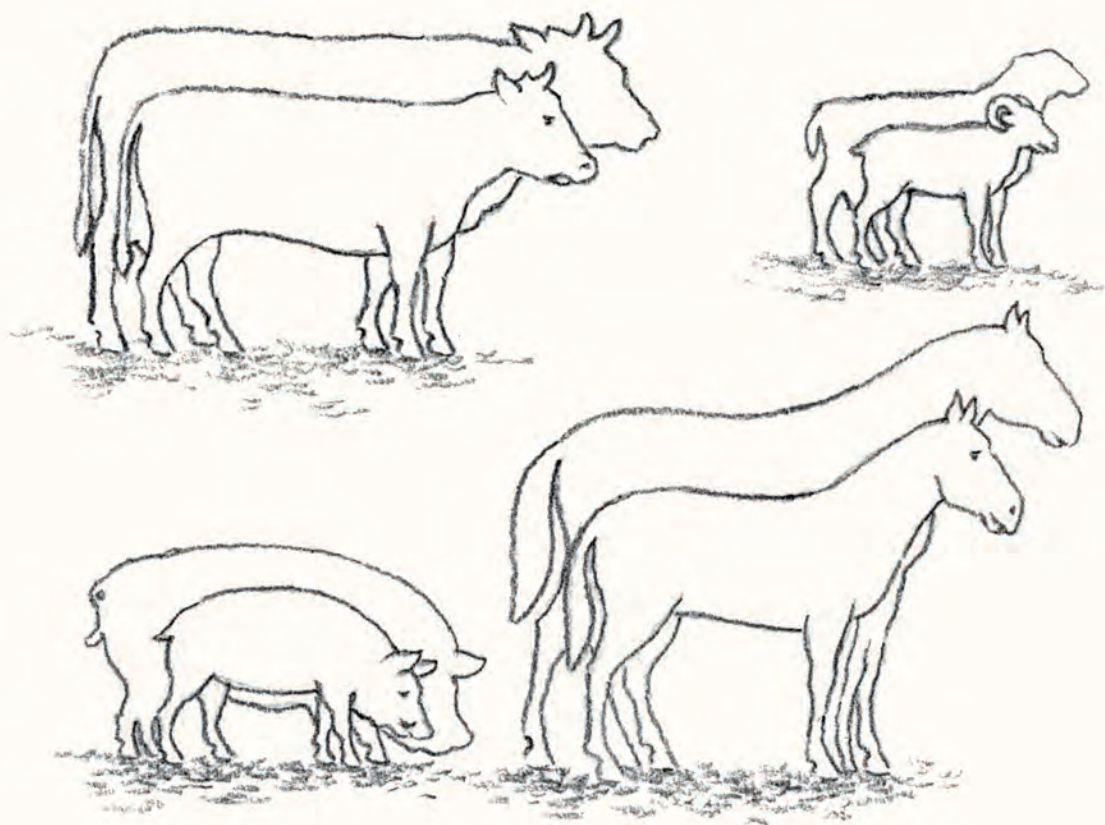
Slované byli zejména zemědělci, ale i chovatelé dobytka. V okolí staroslovanských zemnic svobodně pobíhaly slepice, kačeny a husy. Nedaleko se pod dohledem pasácků volně pásli krávy a býci. Teprve později se na stráních v okolí vesnic objevily kozy, ovce a prasata, která často zašla i do lužních lesů, v nichž rostly jilmy, duby, habry, jasany a různé lesní plody, a spásla vše, co bylo k jídlu. Zvláštní péče a nejlepší tráva byla věnována koni, který sloužil pouze k jízdě a k náboženským obřadům.

Na noc se domácí zvířata sháněla k vesnici a zavírala do ohrady, bylo-li třeba, přespal dobytek (březí samice, čerstvě narozená mláďata, zraněné kusy) s lidmi v chýších, aby je ochránili před hladovými vlky, medvědy či mrazem.

Chov domácích zvířat poskytoval Slovanům zejména kravské, ale i kozí a ovčí mléko, které sloužilo nejen k přípravě jáhelných kaší, ale také k výrobě másla, tvarohu a sýrů. Naši předkové si je přichucovali kmínem, labužnický kořenili syrovou cibulí a zajíдали chlebem.

Na maso se chovala zejména prasata, neboť byla nenáročná na krmení, sežrala téměř všechno, nedávala mléko ani srst a rodila více mláďat než krávy, kozy a ovce. Ty se zabíjely jen zřídka a většinou již starší kusy. Různou drůbež chovali lidé na vajíčka.

Ze zabitého domácího zvířete bylo zpracováno téměř vše. Část masa se postupně snědla, zbytek se usušil nebo nasolil a uchoval na horší časy v zásobních sklípčích. Ze zvířecích hlav, kostí a některých vnitřností se vařil

Všimněte si: Domácí zvířata byla tehdy menší než v současnosti, avšak více houževnatá a odolná

silný masový vývar – základ polévky, do které se přidávalo vše, co mělo nějakou chuť, vůni a dodalo tělu potřebnou sílu. Například koření, houby, řepa, česnek, cibule, zelí, hrách, čočka, lebeda, mladé kopřivy, kousek másla nebo trocha oleje z rozmačkaných lískových oříšků, máku, lnu nebo řepky. Kůže se používaly k vystlání lůžka a k přikrytí prochladlého těla, a také se z nich šily boty, řemeny a řemínky k různému užití.

„Živá voda“, neboť v řece žijí velké ryby, raci a vlní se vodní rostliny, byla nejen zdrojem pitné vody, ale i bohatou přírodní zásobárnou potravy. Na přímém ohni lidé dozlatova pekli macaté kapry, plotice, líný, candáty, okouny, štiky a mnoho dalších ryb. K nim přikusovali černý chléb nebo je pojídali s naslano připravenou kaší z jáhel či hrachu.

Příprava denního jídla, starost o malá pole, péče o domácí zvířata, shánění a uskladňování potravin, aby v nejhorších obdobích bylo co jíst (na konci zimy a na jaře), zabraly starým Slovanům velkou část dne. Na vzrušující lov divoké zvěře jim mnoho času nezbývalo. Pokud výjimečně ano, lovili zajíce, lišky, srnce, jeleny, divoká prasata, lícili pasti na medvědy, kteří spolu s losem a zubrem přicházeli z výše položených oblastí do nížin za potravou nebo se napít z řeky.

Pokrmý Slované zapíjeli oblíbenou medovinou, pivem, bylinkovým čajem, ovocnými šťávami nebo čerstvě podojeným mlékem či prostou vodou.

Staroslovanská vesnice

1. Z čeho se vařila jáhelná kaše?
 - a) z medu
 - b) z prosa
 - c) z pšenice
2. Pokud Slované zaseli pytlík prosa, kolik pytlíků sklidili?
 - a) 4
 - b) 3
 - c) 2
3. Co to byly „obilnice“?
 - a) dívky, které sely obilí
 - b) jámy na uskladnění jídla
 - c) kaše slazená medem
4. Jaké maso jedli Slované nejčastěji?
 - a) hovězí
 - b) vepřové
 - c) drůbeží
5. Vyberte části těla domácího zvířete, které Slované používali k přípravě jídla:
maso/hlava/kosti/játra/srdce/ledviny/slezina
6. Co Slované běžně dělali během dne?
 - a) věnovali se lovu lesních zvířat, hrám a rybaření
 - b) pečovali o svá pole a zvířata, připravovali si jídlo
 - c) celý den vařili polévku
7. Najděte v naučném slovníku či na internetu obrázky rostlin, lesních zvířat a ryb z ukázky.